

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ СТИМУЛЮВАННЯ ОСВІТНЬОЇ МІГРАЦІЇ**Костровець Л. Б.**

Рассмотрены факторы и детерминанты стимулирования образовательной миграции в Украине, приведен анализ последних исследований, определены пути урегулирования образовательной мобильности, определены главные культурные, образовательные, экономические и социальные детерминанты, приведены стратегии стран по интернационализации высшего образования, исследованы факторы межгосударственного перераспределения образовательного потенциала, на основе которых сделан вывод о роли образовательной миграции в перераспределении человеческого потенциала.

Розглянуто фактори та детермінанти стимулювання освітньої міграції в Україні, наведено аналіз останніх досліджень, сформовані шляхи урегулювання освітньої мобільності, визначено головні культурні, освітні, економічні та соціальні детермінанти, наведено стратегії країн щодо інтернаціоналізації вищої освіти, досліджені фактори міждержавного перерозподілу освітнього потенціалу, на основі яких зроблено висновок щодо ролі освітньої міграції у перерозподілі людського потенціалу та вигод від інтернаціоналізації вищої освіти.

The article describes the factors and determinants stimulating educational migration in Ukraine, is an analysis of recent studies, the ways of settlement of educational mobility, identify key cultural, educational, economic and social determinants, given the strategy of internationalization of higher education, studied factors interstate redistribution of educational potential, based conclusion, the role of educational migration in the redistribution of human potential. Based on the foregoing, it should be noted that the role of educational migration in the redistribution of human potential is ambiguous nature. On the one hand the country of destination are the obvious benefits of internationalization of higher education.

Костровець Л. Б.

канд. наук гос. упр., доц. ДГУУ

УДК 351.85:331.556

Костровець Л. Б.

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ СТИМУЛЮВАННЯ ОСВІТНЬОЇ МІГРАЦІЇ

За сучасних умов розвиток та використання людського потенціалу розглядається як основний чинник економічного зростання національних економік та пріоритетний напрямок державної політики. У контексті концепції людського розвитку освітня складова людського потенціалу розглядається як основа його формування та перетворення у людський капітал. Людина, набуваючи нових навиків та знань, стає головним рушієм економічного поступу. З огляду на це, кожна країна зацікавлена у збільшенні та відтворенні людського потенціалу. Як наслідок, актуальності набуває питання освітньої міграції, що передбачає міждержавне переміщення студентів і викладачів за спеціальними програмами навчальних закладів. Освітня міграція зумовлена економічними інтересами країн та окремих індивідів. На державному рівні забезпечується конкурентоздатність вищої освіти та підвищення людського потенціалу. Мотивацією студентів та викладачів, що навчаються та працюють за кордоном, є подальший кар'єрний ріст та вигідне становище на міжнародному ринку праці у ролі висококваліфікованих працівників [1].

Зі вступом України у Болонський процес створені передумови для поступового входження в цивілізоване русло освітньої міграції, у тому числі академічної мобільності студентів, викладачів, молодих учених, що створює можливості для розвитку особистості, посилення співпраці науковців та наукових установ на міжнародному рівні і в межах України, покращення якості вищої освіти і дослідницької діяльності. Різні аспекти освітньої міграції досліджували: Гриненко А., Журавський В., Згуровський М., Колесник А., Куценко В., Рашкевич Ю., Рижкова А., Степко М., Федосов А., Товканець Г., Чуйко Г., Чуйко Н. та інші [2].

Метою статті є визначення факторів та детермінантів стимулювання освітньої міграції в Україні.

В усіх країнах із входженням національних освітніх систем у Болонський процес активізується зарубіжна студентська міграція. ВНЗ різних регіонів України стають центрами притягнення освітніх мігрантів з інших країн. Відповідно до законодавства України (Закони України: «Про вищу освіту», «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», «Про імміграцію», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо боротьби з нелегальною міграцією» та ряду Указів Президента України) громадяни інших держав та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні, а також яким надано статус біженця в Україні мають право на здобуття вищої освіти нарівні з громадянами України. Всі громадяни інших держав та особи без громадянства можуть отримувати вищу освіту за кошти фізичних (юридичних) осіб. Прийом на навчання громадян інших держав здійснюється на підставі: міжнародних договорів України; загальнодержавних програм; договорів, укладених вищими навчальними закладами з юридичними та фізичними особами [3].

Сьогодні Україна переживає глибоку демографічну кризу, ознаки якої відбиваються на вищій освіті через щорічне скорочення випускників середніх шкіл і відповідно вступників у ВНЗ різних рівнів акредитації. Фахівці вбачають вихід із критичної ситуації у скороченні кількості спеціальностей і через проведення політики укрупнення ВНЗ. Крім того, сьогодні на ринку освітніх послуг відзначається жорстка конкуренція за абітурієнтів, що, безумовно, активізує освітню міграцію.

Регіональний рівень повинен понести свою частку регулювання освітніх міграцій іноземних студентів, долучаючись таким чином до здійснення регіональної освітньої політики. Органи регіональної влади можуть активно включатися у рекламні компанії своїх ВНЗ на території інших країн через: публікації в місцевих ЗМІ, рекламні ролики, розповсюдження буклетів, допомогу в організації підготовчих курсів при різних місцевих організаціях, які здійснюють діяльність щодо навчання громадян за кордоном.

В організації навчання іноземних студентів також значну допомогу можуть надати бізнес-структури. Передусім це ті підприємства, які мають підприємства, філії чи власні представництва за кордоном, або в інших регіонах. Реалізуючи власну освітню політику, господарюючі суб'єкти мають можливість отримати не тільки потрібних спеціалістів для своєї діяльності, але й сприяють узгодженню ринку освітніх послуг з ринком праці в регіоні. Це один із прикладів регулювання освітніх переміщень, які здійснюються в межах регіональної освітньої політики та регіональної політики зайнятості [4].

Регіональна політика в галузі освіти, інноваційного розвитку повинна використовувати механізми протидії перетворенню України на донора з людських ресурсів для країн ЄС. Необхідно задіяти такі механізми соціального партнерства України та ЄС, які б сформулювали системний рух інтелекту, капіталів, інформації в двох взаємно симетричних напрямках (в Україну і з України). Створення в містах, де розміщені крупні університети, нових організаційних утворень (технопарків, технополісів, соціополісів) дозволить блокувати неконтрольовану втечу інтелекту і залучити його в регіональну економіку [1].

З метою ефективного використання наукового та освітнього потенціалу країни, урегулювання освітньої мобільності в регіоні необхідно: підвищити рівень фінансування освіти та науки (відповідно до статей Законів України щодо освіти та науки); формувати стійкі взаємозв'язки між освітньою та науковою діяльністю на основі проектів, які об'єднують вчених та викладачів з визначеною часткою державного та регіонального фінансування; вдосконалити правову базу щодо формування та ефективного функціонування різних форм інтеграції науки й освіти (наприклад, навчально-освітніх центрів, технопарків, технополісів тощо); забезпечити державну пріоритетну підтримку провідним дослідницьким університетам як важливим науково-освітнім інституціям на основі встановлення підвищених нормативів фінансування; створити в університетах умови для залучення талановитої молоді до наукової діяльності; посилити відповідальність підприємств, організацій та установ регіону за забезпечення соціально-побутових умов для молодих фахівців, особливо житлом у сільській місцевості; удосконалювати механізм довгострокового пільгового кредитування навчання молоді у ВНЗ через залучення банківської системи та місцевого бізнесу; більше використовувати потенціал регіональних наукових центрів НАН України, які координують роботу щодо фундаментальних та прикладних досліджень у різних сферах діяльності регіону [5].

Головними для навчання за кордоном є культурні, освітні, економічні та соціальні детермінанти:

1. Візова політика для іноземних студентів в країнах призначення: усунення перешкод для отримання візи, можливість працювати та перебувати в країні на час навчання.
2. Вищі можливості працевлаштування в країні походження за умови попиту та переваг високої кваліфікації на місцевому ринку праці.
3. Визнання іноземних дипломів та кваліфікацій в країнах походження та призначення.
4. Неістотна диференціація у вартості навчання (плата за навчання, витрати проживання) між країнами походження та призначення.
5. Якість освіти та репутація навчальних закладів у країні призначення порівняно з країною походження відповідно до міжнародних класифікацій.

6. Різноманітність спеціальностей та доступ до них у країні призначення.
7. Існування мереж студентів та випускників іноземних вузів в країнах походження, завдяки яким є доступною інформація про навчальні заклади у країнах призначення.
8. Рівень та якість життя у країні призначення порівняно з країною походження.
9. Географічна, культурна близькість та історичні зв'язки країн.
10. Доступні для студентів соціальні переваги та інфраструктура у країні призначення.
11. Мовний фактор: найбільш привабливими для іноземних студентів є країни, де мовою викладання є англійська, як основна міжнародна мова та найбільш розповсюджена у світі.

Саме досягнення цих необхідних складових має стати першочерговим для залучення до України освітніх мігрантів. Тобто суспільство, уряд, навчальні заклади повинні в діяльності стосовно залучення іноземних студентів дотримуватись вищезазначених детермінант.

Основними тенденціями в процесі інтернаціоналізації вищої освіти є зростання кількості іноземних студентів та диверсифікація шляхів отримання освіти за кордоном. З 2000 р. по 2010 р. кількість іноземних студентів у світі зросла на 54,4 % з 1,9 до 3,1 млн. осіб. Щорічний приріст в середньому складав 7,5 %. У 2011 році частка іноземних студентів у загальній чисельності студентів світу складає біля 2 %. При цьому найбільшими країнами-реципієнтами є США (19,7 %), Великобританія (11,6 %), Німеччина (8,6 %), Франція (8,2 %), Австралія (7 %), Канада (4,4 %), Японія (4,2 %) [5].

Очевидно, що іноземних студентів притягують країни з найвищими показниками розвитку людського потенціалу та його освітньої компоненти зокрема (табл. 1).

Таблиця 1

Індекси розвитку людського потенціалу та рівня освіти у найбільших країнах призначення іноземних студентів

Країна	Індекс розвитку людського потенціалу	Індекс рівня освіти
США	0,956	0,968
Великобританія	0,947	0,957
Німеччина	0,947	0,954
Франція	0,961	0,978
Австралія	0,970	0,993
Канада	0,966	0,991
Японія	0,960	0,949

Високий рівень життя та надання освітніх послуг забезпечує популярність даних країн для іноземних студентів. Як видно з табл. 1, наша країна поки не входить до переліку країн з найвищим індексом розвитку людського потенціалу та рівня освіти, що, в свою чергу, впливає і на кількість іноземних студентів, які хочуть навчатися в Україні.

Міждержавний перерозподіл освітнього потенціалу зумовлений також об'єктивними факторами:

- мобільністю висококваліфікованих працівників в глобальній економіці;
- зменшенням транспортних та комунікаційних витрат;
- прагненням країн сприяти університетським та культурним обмінам з метою залучення висококваліфікованого персоналу;
- бажанням створити додаткове джерело доходів або підвищити престижність вузів на національному та міжнародному рівнях;

– потребою у кваліфікованій робочій силі в економіках країн, що розвиваються, де місцева освітня інфраструктура є недостатньою для підготовки відповідних кадрів.

Основними стратегіями країн щодо інтернаціоналізації вищої освіти є:

1. Стратегія взаєморозуміння, що засновується на міждержавному переміщенні студентів, аспірантів та викладачів через програми обміну, надання стипендій та партнерства між вузами. Особливістю є те, що по завершенні навчання студенти зобов'язані повернутися у рідну країну. Стратегія спрямовується на взаємодопомогу країн у освітньому, культурному та науковому розвитку і є найбільш поширеною серед таких країн як Японія, Республіка Корея, Мексика, Іспанія. У США програма Фулбрайта зобов'язує студентів повернутись у країну походження на щонайменш два роки перед тим як подавати заяву на дозвіл на роботу в країні [6]. Європейський Союз запустив програму Еразмус, що передбачає обмін студентами та викладачами в межах регіону.

2. Стратегія висококваліфікованої міграції передбачає продумане та цілеспрямоване працевлаштування іноземних студентів в країні призначення з метою залучення талановитої молоді, викладачів та наукових працівників, які можуть стати висококваліфікованим персоналом галузі знань, створюючи додаткові вигоди для національної економіки, посилюючи конкурентоздатність науково-дослідного та освітнього сектору в межах концепції побудови економіки знань. Для проведення даної стратегії використовується спрощена візова політика для цільових імміграційних груп.

3. Стратегія отримання доходу проявляється у тому, що іноземні студенти сплачують значно більше за навчання ніж місцеві. Таким чином вузи виходять на міжнародний ринок освітніх послуг прагнуть до постійного підвищення якості освіти, як гаранта власної конкурентоспроможності. Цей підхід характерний для Австралії, Канади, Нової Зеландії, США, Данії, Ірландії, Нідерландів та Великобританії.

ВИСНОВКИ

На основі вищесказаного, варто зазначити, що роль освітньої міграції у перерозподілі людського потенціалу має неоднозначний характер. З одного боку країни призначення отримують очевидні вигоди від інтернаціоналізації вищої освіти. Надаючи іноземним студентам робочі місця по закінченні навчання, вони поповнюють національні висококваліфіковані трудові ресурси. Крім того, підвищується конкурентоспроможність, престижність та популярність національних вузів у світі, що сприяє подальшій інтенсифікації освітньої міграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Перспективи ринку праці в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://prostorabota.com.ua/zagalne/perspektivu-rynku-praci-v-ukrajini>.*
2. Богиня Д. П. *Основи економіки праці : навч. посіб. / Д. П. Богиня, О. А. Грішнова. – К. : Знання – Прес, 2000. – 313 с.*
3. *Ринок праці в Україні: міграційні виклики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://openukraine.org/doc/migration/Brief_results_UA/Burakovsky%20Brief.doc.*
4. Акіліна О. В. *Аналітичний огляд ринку праці в Україні / О. В. Акіліна // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 10. – С. 152–159.*
5. Курій Л. О. *Інтернаціоналізація вищої освіти як засіб формування людського потенціалу в контексті міжнародних міграційних процесів / Л. О. Курій // Стратегія розвитку України у глобальному середовищі : IV Міжнар. наук.-практ. конф. (17–19 листопада 2010 р.). – Сімферополь : ВіТроПринт, 2010. – С. 269–273.*
6. *Международная миграция и развитие : доклад Генерального секретаря. Организация Объединенных Наций [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/russian/esa/economic/a59_325.pdf.*